

lus omnem gloriationem, sed illam solum, quæ oritur ex operibus per solas vires liberi arbitrii factis. Non enim dicit, ubi est gloria? sed ubi est gloria tua? id est, ubi est gloria, qua in te gloriaris, et non in Domino? ex operibus autem factis ex fide, ac per hoc ex gratia, cum fides ex gratia sit, nemo potest gloriari, nisi in Domino, quæ gloria non est prohibita, cum idem Apostolus dicat: *Qui gloriatur, in Domino gloriatur*, II Corint. x (1).

Itaque S. Augustinus libro de gratia et libero arbitrio cap. 7. cum dixisset, non intelligere Apostolum ad Rom. III. eos, qui dicunt solam fidem sufficere ad justificationem, reddidit causam cur dictum sit, hominem justificari per fidem sine operibus: « Quia, inquit, et ipsa bona opera nobis ex Deo sunt, a quo nobis et fides est, et dilectio ». Et in lib. de prædestinat. Sanctorum cap. 7. « Ideo, inquit, per fidem justificari dicit Apostolus hominem, non ex operibus, quia ipsa prima datur, ex qua impetrentur cætera. »

Ad secundum de Abraham ex cap. 4. ad Rom. respondeo, Abrahamum justificatum fuisse per fidem, non per opera præcedentia fidem, quoniam non potuissent illa esse vere justa, nisi secundum externam justitiam, et ideo si per illa justificatus fuisset, habuisset gloriam, sed apud homines, non apud Deum. Idem dicendum est ad loca sequentia ex cap. 2. ad Galat. cap. 2. ad Ephes. et cap. 3. ad Titum. Nam in illis omnibus locis solum excluduntur opera facta ante fidem.

Sed hic etiam occurrit Kemnitius, ac probat, excludi etiam opera facta per fidem. Nam Abraham jam renatus erat, et ex fide operabatur eo tempore, de quo loquitur Apostolus, et tamen idem Apostolus excludit opera ejus a justificatione. Item Galatæ renati erant, et in Christum credebant, et tamen eorum opera Paulus opponit fidei, et aperte rejicit. Immo status questionis in epist. ad Galat. non alius esse videtur, nisi utrum opera ex fideificent, an fides sola justificet. Apostolus autem respondet, hominem justificari ex fide, non ex operibus, id est, ex sola fide.

Respondeo: Abraham eo tempore, de quo loquitur Apostolus, renatus quidem erat, et ex fide multa bona opera faciebat: tamen Apostolus cum dicit, eum justificatum esse

ex fide, non ex operibus; non rejicit opera facta ex fide, sed affirmat illa non esse facta sine fide, quia si talia fuissent, numquam eum justificassent. Itaque excludit opera, quæ Abraham facere potuisset non ex fide. Nam etiam ii, qui fidem habent, aliquando operantur non ex fide, ut cum peccant, aut cum faciunt opera pure moralia sine relatione ad Deum.

Denique loquitur Apostolus cum conditione, si Abraham justificatus est ex operibus, non precedentibus ex gratia fidei, ut ii putabant, qui suis viribus tribuebant justitiam; certe habuit gloriam, sed non apud Deum. Et quoniam satis constat, Abrahamum habuisse gloriam etiam apud Deum, inde colligit, eum non esse justificatum ex operibus sine fide, sed ex fide, ex qua bona opera vere procedunt.

Porro in epist. ad Galat. duplex tractatur quæstio: una specialis, an cæremonia legalis ad Christianos pertineant, ita ut sine illis salvi esse non possint; altera generalis, an per legem, et vires naturæ possit contingere justificatio sine gratia, et fide JESU Christi. Ad utramque respondet Apostolus negative. Quæstionem autem illam, quam fingit Kemnitius, ne verbo quidem attingit. Id autem ita se habere, perspicuum est ex illis verbis: *Si per legem justitia, ergo Christus gratis mortuus est*. Galat. II. et ex illis: *Si ex lege hæreditas, ergo non ex promissione*. Galat. III. et ex illis: *Evacuati estis a Christo, qui in lege justificamini, a gratia excidistis*. Galat. V. et Rom. IV. *Si ex lege hæreditas, excidit fides, abolita est promissio* (2).

Nam istæ consecutiones firmissimæ sunt, si excludantur a justificatione opera facta sine fide et gratia, ex sola cognitione legis, et viribus liberi arbitrii. Nam si lex, et natura sufficiunt ad justificandum; quid opus fuit, ut Christus moriendo, de peccato damnaret peccatum, ut justificatio legis impleretur in nobis? et si lex, et natura sufficiunt ad justitiam, sufficiunt etiam ad hæreditatem, non enim injustus est Deus, ut justos fraudet corona justitiæ, ut S. Augustinus loquitur in libro de natura et gratia cap. 2. Quod si lex, et natura sufficiunt ad hæreditatem, quid opus fuit promissione? Denique si lex, et natura sufficiunt, evacuati sumus a Christo, et a gratia excidimus, quoniam his opus nobis non esse profiteamur.

(1) II Cor. X, 47. — (2) Gal. II, 21; ibid. III, 48; ibid. V, 4; Rom. IV, 14.

At eadem istæ consecutiones infirmissimæ sunt, neque aliquid efficiunt, si quis per eas excludere velit opera, quæ fiunt ex gratia et fide. Neque enim Christus gratis mortuus dici potest, si justificamur ex fide et operibus consequentibus fidem; imo nisi Christus mortuus esset, non possemus ex fide et operibus inde sequentibus justificari. Hæc enim omnia gratia Dei donavit nobis per Jesum Christum Dominum nostrum. Sic etiam, non ideo hæreditas non est ex promissione, quia opera ex fide et gratia procedentia ad justificationem sunt necessaria; quin potius ideo est ex promissione hæreditatis, quoniam sine promissione non fuisset gratia, sine gratia non fuisset fides, sine fide non fuissent opera justa, quibus redderetur hæreditas, id est, ipsa corona justitiæ. Ac demum non evacuemur a Christo neque a gratia excidimus, qui ex fide Christi, et operibus gratiæ justificamur, sed contra potius, nisi ad Christum, et ejus gratiam pertineremus, fidem et opera justificantia non haberemus.

Quare cum Paulinæ illæ consecutiones vim habeant adversus eos, qui justificationem operibus factis sine fide, et gratia tribuebant, non autem adversus eos, qui a justificatione opera consequentia fidem, et gratiam non excludunt; manifeste sequitur, Apostolum in epist. ad Galatas contra eos tantum disserere, qui legem, et opera sine fide Christi magnificiebant: neque statum quæstionis in ea epistol. esse, an opera ex fide, sed an opera sine fideificent.

Ad ultimum ex cap. III. ad Philip. respondemus (ut supra diximus) justitiam ex lege, vocari opera, facta ex cognitione legis per solas naturæ vires.

At contra objicit Kemnitius, Apostolum non solum loqui de operibus suis, quæ fecerat ante fidem, cum damnat justitiam propriam, sed etiam de operibus, quæ tunc faciebat, cum esset Apostolus Christi. Nam de prioribus dixit in præterito, omnia arbitratus sum detrimenta, de posterioribus dicit in præsentem, omnia arbitrator ut stercora. Itaque B. Paulus omnia opera sua, sive ex fide, sive sine fide facta contemnit, et pro stercoribus habet, sola interim Christi fide contentus.

Respondeo: mirum est, quam prompti sint hæretici ad blasphemias, nulla ferme oblata occasione. Nam quod Apostolus inter scribendum nunc utatur tempore præterito, nunc tempore præsentem, non cogit, ut existi-

memus eum loqui de rebus diversis. Potuit enim de iisdem illis operibus factis in lege, et ante fidem dicere, se initio conversionis illa omnia pro detrimentis habuisse, et nunc etiam illa eadem nihili facere, et non solum pro detrimentis, sed etiam pro stercoribus habere, quod in dies magis ac magis intelligat illorum operum inane. Et re vera locutum esse B. Paulum, etiam in præsentem, de operibus factis in lege, et ante fidem, perspicuum est ex antithesi, quam facit cum dicit: *Ut inveniar in illo, non habens meam justitiam, quæ ex lege est, sed illam, quæ ex fide est Christi*. Ubi opponit justitiam suam, id est, opera sua justa facta ex fide, quæ sunt vere justa coram Deo, justitiæ suæ, id est, operibus suis justis factis in lege sine fide, quæ non poterant esse vere justa coram Deo, sed solum exterius, et in facie hominum, apud quos (ut ipse ibidem scribit) fuerat in Judaismo sine querela versatus.

At quanta quæso blasphemia est, opera facta ex fide, et gratia Christi, stercora nominare, quæ ad Galat. V. Fructus spiritus ipse idem vocat Apostolus? ergo ne Spiritus sancti fructus stercora sunt? et quo modo II Timoth. IV. B. Paulus gloriatur, et dicit: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. In reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi justus judex*? Ita ne de stercoribus gloriari debuit tantus Apostolus? et quæ debetur stercoribus corona justitiæ? et quis ille est justus judex, qui stercora coronare dignatur? Deinde, quam gratiam debemus Deo, qui nos creavit in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit ut ambulemus in illis ad Ephes. II. si ista opera nihil sunt aliud, nisi stercora? Denique, si opera bona fidelium, detrimenta, ac stercora sunt, certe faciendæ, et amplectendæ non sunt, sed excutiendæ, atque abjiciendæ sunt. Eat nunc Kemnitius, et queratur, quod eum hostem operum bonorum esse dicamus.

CAPUT XX.

Solvitur alterum argumentum ex Scripturis petatum pro sola fide.

Alterum argumentum sumunt ab iis locis, ubi sola fides nominatur, cæteris omnibus operibus, vel dispositionibus prætermis. Matth. IX. Lucæ VII. *Fides tua te salvam fecit*. Lucæ VIII. *Crede tantum, et salva erit*.

Joan. I. *Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus.* Joan. III. *Qui credit in filium, habet vitam æternam.* Roman. V. *Justificati ex fide, pacem habeamus ad Deum* (1).

Respondeo: locus ille « crede tantum, et salva erit » ubi gloriantur aliqui ex sectariis, se tandem reperisse particulam Sola, quam Lutherus de suo addiderat, cum in nullis Bibliis eam invenire potuisset, non facit ad rem. Loquitur enim eo loco Dominus de miraculo faciendo in excitatione defunctæ, non de justificatione impii, et remissione peccatorum. Fatemur autem, fidem solam interdum satis esse ad miracula impetranda, videlicet cum referuntur ad ipsam fidem confirmandam, non ad vitam ejus illustrandam, qui miraculum impetrat. Hoc enim modo virtutes multas fecisse dicuntur improbi quidam, qui in die judicii audituri sunt: *Amen dico vobis, numquam novi vos, discedite a me omnes operarii iniquitatis*, Matth. VII. (2).

Quod attinet ad alia loca, negamus id sequi, ut fides sola justificet, etiamsi interdum sola nominetur. Nam interdum quoque solæ nominantur aliæ virtutes, aut Sacramenta, ut Lucæ VII. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Tobie XII. *Eleemosyna a morte liberat.* Ad Roman. VIII. *Spe salvi facti sumus.* Eccl. I. *Timor Domini expellit peccatum.* Ad Titum III. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis.* Ephes. II. *Mundans eam lavacro aque in verbo vitæ* (3). Nec tamen ullus colligit, dilectionem, aut eleemosynam, aut timorem, aut baptismum sine fide justificare.

Itaque Scriptura, cum ad unum effectum multæ causæ concurrunt, modo uni causæ, modo alteri effectum illum tribuit, nec propterea significare intelligitur, unam causam sine aliis posse sufficere. Cur autem Apostolus frequentius justificationem tribuat fidei, quam dilectioni, aut aliis rebus, causa est, quam reddit Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 8. quoniam fides est initium gratuitæ justificationis. Inde enim incipit Deus ædificium spirituale in anima hominis, inde incipit curare morbum peccati, inde incipit colere agrum cordis, inde incipit viam aperire ad portum salutis.

Sed occurrit Joannes Calvinus in Antidoto

(1) Matth. IX, 22; Luc. VII, 50; ibid. VIII, 50; Joan. I, 12; Joan. III, 36; Rom. V, 1. — (2) Matth. VII, 23. — (3) Luc. VII, 47; Tob. XII, 9; Rom. VIII, 24; Eccl. I, 27; Tit. III, 5; Eph. II, 26. — (4) Rom. I, 17. — (5) Hab. II, 4. — (6) Gen. XV, 6.

Concilio, atque hanc explicationem non solum puerilem vocat, sed etiam manifesti erroris damnat. Probat autem ipse, fidem non esse tantum initium, et fundamentum justificationis, sed etiam incrementum, et perfectionem, tribus testimoniis divinæ scripturæ. Primum est ad Rom. I. *Evangelium virtus Dei est in salutem omni credenti, quia revelatur in eo Dei justitia ex fide in fidem* (4). « Quis non videt, inquit Calvinus, principium et finem pariter hic designari, alioqui dicendum erat ex fide in opera, siquidem opera perficerent, quod fides inchoat ». Alterum est Habacuc II. *Justus ex fide vivit* (5). « Hoc, inquit Calvinus, Propheta valde improprie dixisset, nisi fides continuaret vitam ». Tertium est Genes. XV. *Credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad justitiam* (6). « Non erat, inquit Calvinus, tunc Abraham novitius, sed sanctitatis omniumque virtutum exemplar, ergo non ei aditum ad justitiam patefecit fides, ut aliunde postea justificatio compleretur.

Respondeo: impudenter Calvinus, dum se Concilio Tridentino insultare credit, S. Augustino, et toti antiquitati insultat. Quod enim Concilium dixit, ideo ex fide hominem justificari, ex Apostoli sententia, quod fides initium sit, et radix justificationis: scripsit antea S. Augustinus in libro de prædestinatione Sanctorum, cap. 7. his verbis: « Ex fide ideo dicit justificari hominem, non ex operibus, quia ipsa prima datur, ex qua impetrentur cætera, quæ proprie opera nuncupantur ». Et in epist. 105. ad Sixtum: « Fides, inquit, unde omnis justitia sumit initium ». Et libro de bono perseverantiæ, cap. 2: « Quod initium verius homini Christiano, quam credere in Christum »? Et præfatione in Psalm. xxxi. « Laudo, inquit, superædificationem, sed video fundamentum fidei: laudo fructum, sed in fide agnosco radicem ». Et serm. 16. de verbis Apostoli: « A fide, inquit, incipit homo ». Et serm. 22. quem sæpe citavimus: « Domus, inquit, Dei credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur ». Quod idem omnes alios Patres sensisse, ac docuisse ostendimus, supra cap. 13. et 17.

Dicat nunc Calvinus, si audet, Augustinum, quem unum ex tota antiquitate sibi

patronum eligere solet, pueriliter in Scriptura lusisse, quia fidem vocavit initium, fundamentum, radicemque justitiæ, et ideo justificari ex fide hominem scripsit, quia fides prima datur, ut per eam cætera impetrentur. Vere igitur fides initium est, et origo justitiæ; sed non tale initium, ut veniente justitia cedat, ac recedat, quo modo timor foras mittitur a charitate, quam suo quodam ministerio introduxit, sed est initium, quod manet et perficitur; quo modo arborum radices non arescunt, sed crescunt, et roborantur crescente arbore; et fundamentum ædificii non subtrahitur accedente fabrica domus, sed perficitur, et stabilitur, et parietes, tectumque sustentat. Ita nimirum et fides primum inchoat justificationem, deinde assumpta spe et charitate perficit. Ideo cum inchoat, sola est; cum perficit, non est sola; sive (quod idem est) sola inchoat, non sola perficit.

Proinde recte Concilium post Augustinum scribit, hominem justificari ex fide, quia fides est initium et origo justitiæ: ut videlicet id fidei proprie tribueret, quod ei soli proprie convenit. Quare si Calvinus et cæteri sectarii, cum dicunt, fides sola justificat, significare vellent, fidem solam inchoare justitiam, non esset cum eis de sola fide diutius litigandum.

Illud igitur Apostoli: *Revelatur justitia Dei ex fide sola in fidem*, multis modis exponi potest; neque cogimur admittere fidem solam esse principium, finemque justitiæ. Exponit enim S. Augustinus in libro de spiritu et littera, cap. 11. ex fide annunciantium Evangelium, in fidem obedientium Evangelio. Exponunt alii, ex fide Prophetarum in fidem Apostolorum: alii, ex fide obscura et latente in Testamento veteri, in fidem manifestatam et revelatam in Testamento novo: alii, ex fide rerum præteritarum in fidem futurarum; alii ex fide imperfecta, in fidem perfectam, et charitate formatam.

Quæ postrema expositio confirmatur ex similibus phrasibus, quæ significant progressum, et incrementum ejusdem rei, ut: *Ipse de virtute in virtutem*, Psalm. LXXXIII. *Et usque in generationem et generationem veritas ejus*, Psalm. XCIX. *Transformamur a claritate in claritatem tanquam a Domini spiritu*. II. Corinth. III. *Et misericordia ejus a progenie in progenies timentibus eum*. Luc. I (1). Itaque sen-

tentia Apostoli est, in Evangelio revelari justitiam Dei, quæ incipit a fide inchoata, et perducitur ad fidem charitate perfectam, atque formatam.

Illud vero Habacuc II. *Justus ex fide vivit*, intelligitur de fide viva (quomodo enim potest aliquis vivere ex fide mortua?) fides autem viva ex testimonio sancti Jacobi cap. II. non est fides sola, sed fides cum operibus, sive (ut loquitur Paulus ad Galat. V.) fides per charitatem operans. Et recte cohæret hoc testimonium cum superiore. Probat enim beatus Paulus, justitiam Dei esse ex fide in fidem, quia scriptum est. *Justus ex fide vivit*, nimirum justitia Dei ex fide imperfecta inchoatur, et in fidem perfectam, hoc est, vivam terminatur. Quonian justus ex fide vivere debet, nec posset ex fide vivere, si justitia ejus constaret ex fide non viva.

Quare docet quidem Propheta, per fidem continuari vitam, sed non per fidem solam, sed per fidem cum charitate conjunctam, et per charitatem operantem; ex quo sequitur, ut justus non solum ex fide, sed etiam ex charitate vivat. Neque ideo falsum est, quod Concilium dicit, fide inchoari justitiam, quoniam verum est, quod Propheta dicit, fide continuari justitiam. Utrumque enim fides facit, sed primum facit sola, secundum non sola.

Illud denique, quod Calvinus adducit ex cap. XV. Genes. *Credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad justitiam* (2); significat, Abrahamum justum, ex novo quodam actu fidei factum esse justiore. Sed non ideo non aperuit illi aditum ad justitiam fides, cum primum ille justificatus est, quia postea quoque justitiam in illo auxit. Nam (ut jam diximus) non ita facilius fidem initium justitiæ, ut negemus illam crescere et perfici, et semper hominem ad majora perducere. Hoc solum negamus, per eam solam posse hominem integre, perfecteque justitiæ formam acquirere.

CAPUT XXI.

Solvitur argumentum tertium, ex Scripturis desumptum pro sola fide.

Tertium argumentum petunt ab iis locis, in quibus dicitur homo gratis justificari. Idem enim est gratis, et non ex operibus; ac per

(1) Psal. LXXXIII, 8; ibid. XCIX, 5; II Cor. III, 18; Luc. I, 30. — (2) Gen. XV.